

4. Ковалева А.И. Концепция социализации молодежи: нормы, отклонения, социальная траектория / А.И. Ковалева // Социс. – 2003. – № 1. – С. 109–115.
5. Блонский П.П. Избранные педагогические и психологические сочинения : в 2 т. / П.П. Блонский. – М. : Педагогика, 1979. – Т. 1. – 304 с.
6. Парыгин Б.Д. Основы социально-психологической теории / Б.Д. Парыгин. – М. : Мысль, 1971. – 348 с.
7. Психология / под ред. А.А. Крылова. – М. : Проспект, 1998. – 504 с.

ЖМУРКОВА І.В.

РОЛЬ І МІСЦЕ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРІВ-ХІМІКІВ У ТЕХНІЧНОМУ ВНЗ

Традиційно склалося так, що більшість керівних посад у науці, політиці, культурі та різних галузях народного господарства України обіймають люди з інженерною освітою і за прогнозами така тенденція зберігатиметься ще довгий час. Це не є випадковим. Для успішного функціонування державного механізму колишнього СРСР була необхідна значна армія інженерно-технічних працівників. Тому переважна більшість ВНЗ у країнах колишнього СРСР і в Україні зокрема були орієнтовані на підготовку інженерних кадрів. Для того, щоб змінити ситуацію, перепрофілювання існуючих навчальних закладів недоцільно. Необхідно лише змінити підхід до підготовки спеціалістів.

На сучасному етапі в українському суспільстві гостро стоїть питання всебічного розвитку освіти. Це пов'язано, насамперед, зі світовими тенденціями прискорення розвитку освіти інформаційних технологій, що створило передумови для стрімкого розвитку та змін у галузях традиційного виробництва.

Радикальні зміни, що відбуваються в характері суспільних відносин в Україні й зумовлюють зміну потреб у кадрах фахівців, зміну вимог до якості їх професійної підготовки та особистісно орієнтованих підходів у вихованні студентства вимагають від національної освітньої системи розробки нової парадигми професійної освіти та ефективної її реалізації.

Ситуації, в яких сучасному спеціалісту необхідно знати педагогіку й психологію, виникають на кожному кроці: це і самовиховання, і навчання своїх робітників. Усе наше життя – неперервний процес виховання, і той, хто в ньому більше знає, має більше шансів пристосуватися до нових обставин. Тому в сучасні програми підготовки на всіх спеціальностях впроваджено курси педагогіки [7].

Проблема психолого-педагогічної підготовки далеко не нова й уже знайшла своє відбиття в багатьох дослідженнях. Педагогічна думка минулого, зокрема таких відомих дослідників, як: Я.А. Коменського, А. Дістервега, Й.Г. Песталоцці, М.І. Пирогова, П.Ф. Каптерєва, К.Д. Ушинського, О.В. Духновича, Дж. Дьюї, Е. Торндайка, В. Оконя, П.Ф. Лесгафта, М.І. Лобачевського, Д.І. Менделєєва, А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського та багатьох інших, – це науковий доробок, без опори на який не можна рухатися вперед [8, с. 13]. В останні десятиріччя ХХ ст. наявний спалах творчих педагогічних

пошуків, який теж став вагомим підґрунтям розвитку наукової педагогіки. Вони пов'язані з іменами відомих педагогів: Ш.О. Амонашвілі, М.П. Гузика, Є.М. Ільїна, С.М. Лисенкової, О.О. Хмури, В.Ф. Шаталова [8, с. 14–20].

Дослідженню психолого-педагогічної підготовки як основи формування майбутнього фахівця у вищій школі, модернізації професійної освіти в Україні завжди приділяли велику увагу: формування нового покоління фахівців (В.П. Андрущенко, С.І. Гессен, І.А. Зязюн, В.Г. Кремень, В.С. Лутай, М.І. Михальченко, Л.П. Пуховська та ін.); професійна підготовка в системі неперервної освіти (С.У. Гамарш, С.У. Гончаренко, Р.С. Гуревич, А.М. Гуржий, І.А. Зязюн, А.О. Лігоцький, Н.Г. Ничкало, С.О. Сисоєва та ін.); психолого-педагогічні основи організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах (А.М. Алексюк, С.І. Архангельський, І.Ф. Прокопенко, Н.Ф. Талізїна, Ю.К. Чабанський, О.В. Шестопалюк).

Мета статті – проаналізувати стан психолого-педагогічної підготовки майбутніх інженерів хімічних спеціальностей і оцінювання готовності до професійного самовдосконалення; з'ясувати умови та форми ефективної організації навчально-виховного процесу, спрямованого на обґрунтоване конструювання змісту психолого-педагогічного умінь, якість і критерії ефективності фахової підготовки майбутніх інженерів-хіміків.

Загальна проблема в підготовці фахівців у системі вищої інженерної освіти в Україні пояснюється істотними змінами, зумовленими необхідністю її гуманізації. Це висуває особливі вимоги до змісту професійної освіти.

Зв'язок цієї проблеми з теоретичними й практичними завданнями полягає в тому, що певний рівень психологічної освіти та педагогічної підготовки потрібні сьогодні кожному інженеру. У зв'язку із цим перед майбутнім інженером-хіміком постають принципово нові проблеми. Якщо раніше їх кваліфікація цілком визначалася рівнем професійної підготовки, то сьогодні не менш важливим її чинником виступає психолого-педагогічна майстерність майбутнього інженера [1, с. 79–80].

Ким би не працював інженер-хімік – дослідником чи технологом, завжди з'являються моменти, коли необхідно виявити ініціативу: переконати колег, партнерів та керівництво в перспективності того чи іншого проекту, заохотити їх до втілення цього проекту в життя.

Сучасний професіонал повинен підтримувати високий рівень знань як за фахом, так і в суміжних галузях. Він повинен бути досвідченим педагогом і психологом. Адже йому потрібно не лише самому досягти успіху, а й заохотити своїх співробітників та сприяти розкриттю їх творчого потенціалу, виявляти та розвивати їх таланти, уміти створювати такий мікроклімат у колективі, який би сприяв ефективній роботі кожного співробітника та колективу в цілому; уміти передбачати різноманітні позаштатні ситуації, які можуть виникати в процесі роботи, щоб мати можливість запобігти їм та уникати небажаних наслідків [2, с. 289–291].

Перед майбутніми інженерами-хіміками постає необхідність оволодіння комплексом психолого-педагогічних знань, що відповідає також світовим тенденціям розвитку вищої школи.

Потрібно також змінити ставлення до доквілля й не ставитися до природи споживацьки. Для цього необхідно досягти балансу у викладанні між технічними й гуманітарними дисциплінами. Можна з упевненістю сказати, що однією з основних причин сьогодишнього кризового становища в нашому суспільстві є відсутність достатньої кількості професійно підготовлених кадрів [3, с. 185].

Крім того, від роботи спеціалістів-хіміків залежить, наскільки безпечним буде вплив підприємства на навколишнє середовище. Саме тому інженер-хімік несе повну моральну відповідальність за забруднення доквілля, безпеку людей і якість виконання роботи.

Між суспільними вимогами до якості професійної підготовки сучасних інженерів-хіміків вищої технічної школи і практикою існують певні суперечності. По-перше, існуюча система не відповідає вимогам до якості їх психолого-педагогічної підготовки; по-друге, у змісті фахової освіти інженерів-хіміків, які є потенційними фахівцями на підприємствах, не передбачено психолого-педагогічної підготовки.

Ще однією навчальною проблемою є результати наукових досліджень. Як зазначав директор Інституту професійної освіти академік І.А. Зязюн, щорічно велика кількість колективів педагогічних кафедр звітує про значну дослідну роботу, але її теоретичні та практичні результати широко не використовуються в сучасному ВНЗ. В Україні на сьогодні немає загальновизнаного підручника з жодної педагогічної дисципліни. Бурхливі дискусії ведуться щодо організації педагогічної практики.

Актуальність досліджень зумовлює необхідність подолання цих суперечностей, розв'язувати які доцільно такими шляхами: 1) не тільки досліджувати, а й упроваджувати новітні психолого-педагогічні технології в навчальний процес, що спрямовані на формування творчих особистостей, майбутніх інженерів-хіміків; 2) використовувати системи психологічних, загальнопедагогічних, дидактичних, методичних процедур взаємодії педагогів і студентів з урахуванням їх здібностей та схильностей, спрямованих на проектування й реалізацію змісту методів, форм і засобів навчання, адекватних цілям освіти, змісту майбутньої діяльності та вимогам до професійно важливих якостей інженерів-хіміків; 3) проектувати навчальне середовище й педагогічні технології з метою оптимізації процесу формування майбутнього інженера-хіміка, розвитку та реалізації його особистісно-професійного потенціалу здійснювати на основі взаємозалежних принципів: навчання на основі інтеграції з наукою й виробництвом; професійно творчої спрямованості навчання; орієнтованості навчання на особистість та орієнтованості навчання на розвиток досвіду самоосвітньої діяльності майбутнього інженера [4, с. 78].

Виходячи із цих позицій, ми визначаємо сутність формування національної технічної еліти таким чином:

- кожний інженер, крім високого професіоналізму, повинен бути моральною, порядною та висококультурною особистістю;
- він повинен достатньою мірою володіти людинознавчими знаннями;

– у своїй професійній діяльності інженер має орієнтуватися на інтереси людини;

– він повинен відчувати особисту відповідальність за свої рішення й дії перед нинішнім і майбутнім поколіннями [5, с. 9].

Для психолого-педагогічного забезпечення підготовки майбутніх інженерів-хіміків у вищій школі необхідно, передусім, долати розрив між теорією й практикою професійної освіти, переглянути зміст навчальної тематики, форми організації лабораторних занять, практичної роботи, розширивши їх місію, функції та завдання.

Результатом цих зусиль повинно стати програмно-нормативне, науково-методичне, практично-організаційне, інформаційне забезпечення самостійної діяльності студентів на всіх рівнях їх підготовки.

Вирішити ці завдання можна за умови актуалізації психолого-педагогічних знань. Зокрема, узгодження науково-предметного змісту навчальних і робочих планів, структурно-логічних схем подачі навчального матеріалу.

Особливої уваги потребує науково-методичне забезпечення семінарів, створення ситуацій для творчого професійного спілкування, обміну досвідом з вироблення прийомів саморозвитку.

Для підготовки інженерів-хіміків, які будуть працювати в умовах ринку, нам потрібно налагодити взаємодію фундаментальної та фахової підготовки (педагогічної та вікової психології, методики вивчення технічних дисциплін).

Професійна освіта має бути не тільки фундаментальною, вона обов'язково повинна базуватися на найновіших досягненнях педагогічної науки, здійснюватися за новітніми педагогічними технологіями. Більшість випускників технічних ВНЗ отримують інформаційні, технологічні знання, які без належної інтелектуальної підготовки можуть виявитися не потрібними в майбутній професії. Сучасні інженери в різних галузях науки (особливо хімічної) мають організувати свою діяльність на засадах високої моральності, розвитку високої екологічної культури й відповідальності, формуванні морально-духовних якостей на засадах загальнолюдських і національних цінностей.

Педагогіка та психологія вищої школи упродовж попередніх десятиліть як наука розвивалася надто повільно. У ВНЗ організація навчального процесу із цих дисциплін здійснювалася не на наукових засадах. До науково-педагогічної роботи часто залучалися викладачі вищої школи, які не мали достатньої підготовки з педагогіки й психології. Навіть у системі підготовки науково-педагогічних кадрів через аспірантуру читання курсу “Педагогіка і психологія вищої школи” не завжди передбачалося навчальними планами.

Сьогодні інженерна діяльність усе більше набуває характеру соціально-інженерної та вимагає звернення до цілого комплексу соціальних, гуманітарних, природничих дисциплін. Соціально-технологічна революція, яка акцентує увагу на людській діяльності, її соціальних і психологічних

аспектах, диктує розширення культурного розвитку інженера, подолання вузької спеціалізації інженерної освіти й технократичних настанов [9, с. 45–47; 10, с. 58–64].

Гуманітарно-гуманістичні засади інженерної діяльності стають дедалі більш очевидними. Це підвищує розуміння ролі та значення гуманітарних знань у професійній підготовці інженерних кадрів. Введення загальнокультурних і психолого-педагогічних знань сприяє гармонійному розвитку й соціальній зрілості людини, змінює соціокультурну поведінку сучасного фахівця-технократа та надає йому можливість ефективно вирішувати соціальні завдання незалежно від їх типу й рівня [11].

Часи протистояння гуманітарної та психолого-педагогічної складових професійної підготовки залишилися в минулому, однак проблема оптимального співвідношення й функціонування всіх компонентів педагогічного процесу в технічному вищому навчальному закладі не вирішена.

Найважливішими компонентами загальнокультурної та загальногуманітарної підготовки студентів інженерних спеціальностей хімічного профілю, з огляду на зміну їх професійних функцій, стає психолого-педагогічна підготовка. Психологічні та педагогічні знання сьогодні потрібні не тільки педагогам, а й інженерам, керівникам, службовцям та працівникам, які у своїй діяльності періодично виступають у ролі педагога.

Уже не викликає сумнівів необхідність надання психолого-педагогічних знань майбутнім інженерам-хімікам, але в питаннях визначення обсягу та форм, а головне, формуванні науково обґрунтованого змісту психолого-педагогічної підготовки інженерів-хіміків технічного ВНЗ існує багато проблем.

Наші дослідження з питань психолого-педагогічної підготовки інженерних кадрів сходяться на необхідності перегляду методів і засобів подання психолого-педагогічних знань у сучасній професійній діяльності інженерів-хіміків. Якщо приділяти дисциплінам педагогіки й психології менше уваги порівняно зі спеціальними дисциплінами, студенти будуть незацікавленими та не розумітимуть зв'язку з майбутньою професією.

Тільки третина опитаних студентів висловила впевненість, що гуманітарні знання їм швидше за все знадобляться, у тому числі в професійній діяльності. Більшість студентів вважає, що ці знання потрібні переважно для задоволення духовних запитів людини та формування загального розуміння життя. Кожен десятий не бачить у них необхідності [11, с. 119].

Що потрібно робити для того, щоб психолого-педагогічні знання, вміння й навички стали особистісною здатністю студентів створювати сучасні технології прийняття рішень, вироблення ідей у виборі прийомів впливу при наданні послуг та задоволенні моральних та матеріальних потреб людини?

Місія психолого-педагогічного забезпечення підготовки майбутніх інженерів-хіміків полягає в наданні соціальної значущості вибраної студентом професії, створенні належних умов для входження їх у ринкове середовище праці.

Метою психолого-педагогічного забезпечення підготовки інженера-хіміка як фахівця є підвищення професійного статусу-методики психологічно-педагогічних навичок у процесі навчання спеціальних дисциплін та спрямування професійної орієнтації студентів на психолого-педагогічні виміри якості їх навчання у ВНЗ.

Висновки. Завданнями психолого-педагогічного забезпечення підготовки є:

– розкриття студентам предметної основи професійної діяльності та якостей їх особистості, що будуть опорами при входженні в ринкові відносини;

– визначення ролі самостійного пізнання в неперервності професійного навчання [6, с. 400–401].

Проведений аналіз зазначених вище досліджень відомих учених дає змогу зробити такі висновки: а) у зміст психолого-педагогічної дисципліни для інженерів хімічних спеціальностей мають увійти питання, які сприятимуть розумінню необхідності отримання психолого-педагогічної підготовки як складової підготовки майбутнього фахівця, формування соціальної компетентності інженера (загальнокультурне значення психології й педагогіки, місце педагогіки в системі наук про людину, роль і місце психолого-педагогічних знань у загальній системі знань фахівця-хіміка); б) необхідно включити питання, присвячені психолого-педагогічним знанням, які безпосередньо має використовувати інженер-хімік у своїй практичній діяльності (наявність знань і вмінь для виконання виробничо-педагогічних функцій майбутнім інженером-хіміком на виробництві); в) обов'язковий блок питань має бути присвячений питанням саморозвитку людини як фахівця і як особистості (формування готовності до постійного, безперервного навчання протягом усього життя та підвищення кваліфікації за допомогою нових інформаційних і комп'ютерних технологій).

Література

1. Гайворонська В. Особистісні якості майбутніх викладачів вищої технічної школи: форми і методи розвитку / В. Гайворонська // Новий колегіум. – 2005. – № 2. – С. 79–80.

2. Родітелєв С.Л. Педагогічні аспекти виховання інженерів-лідерів у галузі технологічних спеціальностей / С.Л. Родітелєв // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. праць / за ред. Л.Л. Товажнянського, О.Г. Романовського. – Х. : НТУ “ХП”, 2002. – Вип. 2. – С. 289–291.

3. Романовский А.Г. Основы теории управления социальными системами : учеб. пособ. / А.Г. Романовский. – Харьков : НТУ “ХП”, 2001. – С. 185–186.

4. Ігнатюк О. Педагогічний такт як складова розвитку особистісного потенціалу майбутнього фахівця / О. Ігнатюк // Новий колегіум. – 2005. – № 3. – С. 78–79.

5. Товажнянський Л.Л. Формування національної гуманітарно-технічної еліти як нова парадигма інженерної освіти / Л.Л. Товажнянський // Проблеми та перспективи формування національно-технічної еліти : зб. наук. праць / за ред. Л.Л. Товажнянського, О.Г. Романовського. – Х. : НТУ “ХП”, 2002. – Вип. 1. – С. 9.

6. Сергеєнкова О.П. Психологічне забезпечення підготовки фахівців у вищому навчальному закладі: концепція, методологія / О.П. Сергеєнкова // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. праць / за ред. Л.Л. Товажнянського, О.Г. Романовського. – Х. : НТУ “ХП”, 2002. – Вип. 1. – С. 400–401.

7. Подласый И.П. Педагогика : учебник / И.П. Подласый. – М. : Высшее образование, 2007. – 540 с.
8. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / А.І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – С. 13–20.
9. Бобіна О. Теорія та практика гуманітаризації вищої технічної освіти: новий етап і нові проблеми / О. Бобіна // Вища освіта України. – 2006. – № 2. – С. 45–47.
10. Кочнев А.М. Моделирование профессиональной деятельности современного инженера / А.М. Кочнев // Высшее образование в России. – 2003. – № 2. – С. 58–64.
11. Андреев А. Гуманитарная педагогика в высшей школе / А. Андреев // Высшее образование в России. – 2008. – № 65. – С. 119–127.

КАПЧЕНКО О.Л.

ПЛАНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У процесі розвитку загальної теорії управління та управління в системі освіти наукові та практичні розробки в галузі моделювання починають набувати більш системного та результативного характеру. Однак ця тенденція певним чином стримується через невирішеність низки важливих теоретичних питань управління професійно-технічними навчальними закладами. Перш за все це стосується конкретизації організаційно-структурної сутності суб'єктів і об'єктів управління навчальним закладом і понять його функцій у процесі управління. Ці обставини безпосередньо впливають на те, що важливі питання планування не одержали достатнього наукового забезпечення і в наш час. Зокрема, відсутня науково обґрунтована класифікація робіт, що плануються за ознаками керованих процесів та видів їх забезпечення, а відповідно, й інтерпретація функціональної спрямованості планування роботи навчального закладу; не розроблені технологічні принципи планування; не визначено науково обґрунтовані умови оптимізації видів, структури, форми планів усіх видів як моделей діяльності відповідно до вимог наукового моделювання. Слабким місцем у проблемі, що розглядається, є технологічні питання розробки планів, формалізм і невизначеність оптимальних умов і методів планування, що повинні забезпечити мінімальні витрати управлінської праці та високу якість планів.

Аналіз стану науково-теоретичного забезпечення управлінської діяльності в цілому і планування професійно-технічних навчальних закладів зокрема показав, що дослідження цієї проблеми майже відсутнє й обмежене працями І.Л. Лікарчука [1], Н.Г. Ничкало [2], В.В. Олійник [3] В.С. Пікельної [5], А.Г. Соколова [6] та деяких інших, що свідчить про потребу сучасних поглиблених наукових розробок у цьому напрямі.

Мета статті – проаналізувати стан планування організаційно-педагогічної діяльності в сучасних професійно-технічних навчальних закладах та визначення шляхів удосконалення.

Принципові зміни в соціально-економічній сфері, що відбуваються в Україні, безпосередньо впливають на зміст і технологію сучасного прогно-